

so v tem boju s tako požrtvovalnostjo toliko prispevale, ki stoje tako vztrajno v prvih vrstah narodnoosvobodilnega boja, imajo pravico, da danes, tukaj, enkrat za vselej ugotovijo: **Ta boj mora prinesiti sadov tudi jugoslovanskim ženskam. Nihče jim ne bo mogel nikoli več iztrgati iz rok teh krvavih sadov!**«

Zares — ko je šlo za usodo okupatorje in doma malim narodom, žer tudi vprašanje ženske ljudske oblasti ne i

Zato danes, kot pravnosti ni več pol v družbi, temveč v religioznih pojmovar

To pa je naš bo in družbenih navad, razvoj socialističneg za socializem, gre z

To pa je hkrati boj, ki nas povezuje z vsemi naprednimi silami sveta — v tem znamenju vse od leta 1910, pred natanko petdesetimi leti, ko so zastopnice socialistk iz 17 držav sklenile, da naj se odslej vsako leto priredi poseben **socialistični ženski dan, mednarodni ženski dan.**

lo za usodo naših žensk, in aših narodov. V boju zoper ašanja, ki jih je delavstvu, t. Zato se je tedaj reševalo nske enakovrednosti, zakaj sodelovanja žensk.

as vprašanje ženske enako- tje pravnega položaja žensk : nerazvitosti, primitivizma, odkov.

reobrazbo družbene tehnike er vse, kar zavira nemoteni miselnosti, zakaj — ko gre gre za socializem.

Erna Muser

Dve veliki revolucionarki

Erna Muser

Prva svetovna vojska je do kraja razgalila reformizem in oportunistem večine vodstev tedanjih socialnodemokratskih delavskih strank, njihovo mednarodno zvezo — Drugo internacionalo pa — po besedah Roze Luxemburg — spremenila v »smrdeče truplo«. To je bilo strašno in boleče razočaranje za razredno zavedne delovne množice sveta, ki so bile prepričane, da bo Internacionala preprečila, da bi se morale bojevati med seboj za koristi svojih izkoriščevalcev, prav tako veliko in boleče razočaranje pa tudi za tiste posameznike v vodstvih raznih strank, ki so vse svoje življenje posvetili boju za zmago delavskega razreda in tudi v tej hudi in odločilni preizkušnji ostali neomajno zvesti revolucionarnim načelom znanstvenega socializma.

Med temi se zlasti odlikujeta dve ženski — Klara Zetkin in Roza Luxemburg.

Klara Zetkin je bila Nemka. Rodila se je leta 1857 v vasi Wiederau na Saškem v družini učitelja Eisnerja. Tudi sama se je izšolala za učiteljico, vendar se je odločila za drugo pot — za pot politične delavke. Pri nas povezuje vsa léta po vojski njeno ime predvsem z nastankom mednarodnega ženskega dne leta 1910, toda njeno politično delovanje se je začelo mnogo prej, saj se je udeležila že ustanovnega zborovanja Druge internacionale leta 1889 v Parizu. Na tem zborovanju je tudi govorila, in sicer o ženskem vprašanju, kakor ga razumejo socialisti, to se pravi, o ženskem vprašanju kot delu velikega

družbenega vprašanja, ki ga je rodil stroj in ki ga lahko reši le skupni boj vseh izkoriščanih za osvoboditev dela izpod jarma kapitala. Tako je postala voditeljica mednarodnega delavskega ženskega gibanja in leta 1907 so jo v Stuttgartu na prvi mednarodni ženski socialistični konferenci izvolili za sekretarko socialističnega Mednarodnega ženskega sekretariata. Poleg tega se je ukvarjala zlasti z vprašanjem otrok in mladine, bila pobudnica socialistične vzgoje in se odločno zavzemala za socialistično mladinsko gibanje — proti volji vodstva svoje, to je nemške socialnodemokratske stranke. Saj je bila med najbolj vnetimi bojavniki zoper reformizem in oportunistem, ki je začel v devetdesetih letih

Klara Zetkin v začetku svoje politične dejavnosti (1878)

razjedati Drugo internacionalo in vse bolj prodiral v njeno vodilno, nemško socialnodemokratsko stranko. Zato je postal prav ženski list »za koristi delavk« — »Die Gleichheit« (Enakost), ki ga je urejala od leta 1892 do leta 1917 in v njem poleg ženskih obravnavala tudi splošno politična in kulturna vprašanja, glasilo najnaprednejšega dela nemške socialne demokracije. Po petindvajsetih letih dela ji je zato vodstvo stranke iztrgalo list iz rok.

Prav tako strastna in odločna nasprotnica reformizma in oportunistima v mednarodnem delavskem gibanju je bila **R o z a L u x e m b u r g**, rojena leta 1870 v poljskem podeželskem mestecu Zamošč v kulturni židovski trgovski družini. Tedanje razmere pod rusko caristično knuto so jo kmalu napravile za revolucionarko in še zelo mlada je morala zato pobegniti iz domovine. Zatekla se je v Švico, kjer je vneto študirala, zlasti politično ekonomijo, in se začela kmalu uveljavljati v delavskem gibanju. Bila je povezana s poljsko, z rusko,

z nemško in francosko socialnodemokratsko stranko, delala pa predvsem v poljski in nemški stranki. Med vsemi velikimi voditelji Druge internacionale je bila, kakor pravi Paul Fröhlich¹, najdoslednejša internacionalistka. Ko si je že po zlomu Druge internacionale v vihri prve svetovne vojske prizadevala za novo, višjo delavsko internacionalo, je zapisala: »Mednarodno bratstvo delavcev je zame najsvetejša in najvišja vrednota; to je moja zvezda vodnica, moj ideal, moja domovina; raje žrtvujem življenje, kakor bi se izneverila temu idealu!« Zato pač jo je politični boj delavskega razreda zanimal vedno le z vidika celotnega družbenega dogajanja in družbenega vprašanja. Celo za »geto« ni imela, kakor piše v nekem pismu, v srcu nobenega kotička, češ da je »doma povsod po svetu, kjer so oblaki in ptički in človeške solze.« Tako se tudi ni posebej ukvarjala z ženskim vprašanjem, vendar je za drugi »socialnodemokratski ženski dan«, to je za drugi mednarodni ženski dan leta 1912 napisala članek »Ženska volilna pravica in razredni boj,« kjer pravi, da ženska volilna pravica ni samo stvar žensk, ampak skupna razredna zadeva vsega proletariata — moških in žensk.

Ko je prišlo leta 1905 do prve ruske revolucije, je odšla iz Nemčije, kjer je kasneje povečini živela, skrivaj čez mejo, da bi od blizu sodelovala v tem velikem družbenem vrenju.

Marca leta 1915, ko je že pol leta divjala prva svetovna vojska, je bila v Bernu v Švici izredna mednarodna socialistična ženska konferenca, ki jo je sklicala Klara Zetkin, da bi v duhu izdanega in prodanega internacionalizma napovedala »vojsko vojski«. Roza Luxemburg je bila tedaj zaprta, toda bojevala se je tudi iz zavora, zdaj kakor že prej in še kasneje, s članki in letaki in tako pripravila pot Spartakovi² zvezi, spartakovci pa so po nemški novembrski revoluciji ustanovili konec leta 1918 nemško komunistično stranko. Toda dva ustanovitelja in voditelja te stranke — Rozo Luxemburg in Karla Liebknechta — so že januarja 1919 zahrbtno in strahopetno ubili tisti še v vojaške uniforme oblečeni predstavniki pruskih junkerjev³ in nemške velike buržoazije, ki jih je tedanja, skrajno desna socialnodemokratska vlada poklicala na pomoč zoper nemški proletariat in njegove revolucionarne zahteve.

Obe, Klara in Roza, sta leta 1917 iz vsega srca pozdravili rusko revolucijo, in Roza se je tedaj bridko posmehovala svojemu nekdanjemu političnemu in osebnemu prijatelju Karlu Kautskemu, češ, Kautsky ne ve sedaj nič boljšega, — »kot da statistično dokazuje, da ruske družbene razmere še niso zrele za diktaturo proletariata«. Svoje lastno revolucionarno hotenje in čustvovanje pa je v tistih viharnih dneh konec leta 1918 takole izpovedala: »Najbrezobzirnejša revolucionarna dejavnost in najbolj širokosrčna človečnost, to sta edini resnični znamenji socializma. Ves svet je treba porušiti, toda vsaka solza, ki se je potočila, čeprav bi jo lahko otrli, obtožuje; in človek, ki se mu mudi na važno delo, pa iz nemarnosti pohodi črva, zagreši zločin.«

Roza je umrla »na položaju«, kakor si je sama napovedala v nekem pismu. Deset let po njeni smrti pa je Luiza Kautsky, žena Karla Kautskega, spraševala: »Kje bi bila Roza danes, ko bi še živela?« V kateri politični stranki namreč. Luizo samo in njenega moža je tedanja politična usmerjenost nemške socialne demokracije po svojih zadnjih posledicah privedla najprej v izgnanstvo, kjer je Karl Kautsky še pred začetkom druge svetovne vojne umrl, osemdesetletno Luizo pa še dalje — v nemško koncentracijsko taborišče Óswiecim — Auschwitz, ki ga ni preživela. O Rozi pa po vsem njenem političnem delovanju, pisanju

in čustvovanju pač lahko domnevamo, da bi se bila tedaj bolje znašla, kot so se nemški komunisti, zakaj zanj ni bilo dogem in slepe pokorščine, saj je še iz ječe svarila pred nevarnostjo centralizma, ki »diktaturo proletariata« lahko sprevrže v »diktaturo klike«. Zato so skušali kasneje po Stalinovi oceni njeno delo izbrisati iz marksistične znanstvene misli.

Klaro pa je vse njeno dotedanje revolucionarno delo privedlo v vodstvo tretje, to je komunistične internacionale. Postala je članica predsedstva njenega izvršilnega odbora in voditeljica komunističnega Mednarodnega ženskega sekretariata. Skladno s tem odslej ni več pisala o meščanskem in delavskem ženskem gibanju, temveč o meščanskem, socialnodemokratskem in komunističnem ženskem gibanju.

Rosa Luxemburg (spredaj) in Luiza Kautsky (poleti 1909)

Po prvi vojski pa je veljal njen boj predvsem fašizmu, ki se je tudi v Nemčiji vse bolj razrašal — na razbitinah Druge internacionale in v korist tistim, ki so ubili Rozo Luxemburg in Karla Liebknechta. In v tem spopadu na življenje in smrt se Klara Zetkin gotovo ni strinjala s politikom Tretje internacionale, ki ni znala pravilno usmerjati komunističnih bojnih sil. Ko je leta 1932 kot najstarejša nemška državna poslanka, čeprav že zelo bolna in slaba, odprla zadnje predhitlerjevsko zasedanje nemškega parlamenta, je glasno in pogumno obtožila nemško vlado in nacistične zločine ter poklicala vse delovne ljudi v skupen boj proti fašizmu, posebej še ženske, mladino in duševne delavce. In še zadnje dni pred smrtjo — umrla je leta 1933 v Sovjetski zvezi — je narokovala članek, ki je v njem kot predsednica Mednarodne rdeče pomoči obsojala hitlerjansko nasilje in ponovno klicala v skupen boj proti fašizmu vse, »ki delajo z rokami in možgani«, tudi socialnodemokratske delavce in delavke. Ženskam pa je tedaj še posebej zabičevala, naj ne pozabijo, da jim jemlje fašizem v hudem boju izbojevane pravice in jim odreka samostojno delo. »Pomnite«, pravi, »da vas hoče tretje carstvo ponižati v moževo dekle in v

rodilni stroj. Ne pozabite pogumnih bojevnic, ki jih je fašizem izmučil do smrti in ki jih meče v ječe!»

Obe, Roza in Klara, sta se razen za politična vprašanja živo zanimali zlasti še za kulturo in bili zelo široko razgledani. Roza je bila sama umetniško nadarjena — o tem pričajo njena pisma in to, da se je nekaj časa ukvarjala s slikarstvom — Klara pa je pisala literarnokritične članke, in tudi te, kakor vse ostalo, kot bojevnica v vrstah razredno zavednega proletariata, kot bojev- nica za višji družbeni red, za socializem. »Motijo se vsi tisti,« pravi na primer v članku 'Umetnost in proletariat' (Die Gleichheit, 1910/11), »ki vidijo v pro- letarskem razrednem boju samo poželenje po tem, da bi si človek napolnil želodec. Ta svetovnozgodovinski boj se bije za vso kulturno dediščino človeštva, bije še za to, da bi se lahko vsi razvili in delali kot polni ljudje.«

Čeprav se marsikdaj nista strinjala, je Lenin Rozo Luxemburg imenoval »orla«, da bi povedal, kako visoko je nad vsemi tistimi socialnimi demokrati, ki so se dali tako radi in tako pohlevno vpreči v voz imperialistične buržoazije. Njeni buržoazni nasprotniki pa so jo razkričali za »krvavo Rozo«. In marsikdo jim je verjel, dokler ni bral njenih pisem iz ječe.

Pod tem n: pisma, ki jih j Liebcknechta. L v letih 1896—19 izmed voditelje ki pa se je z nji in renegatstva : Kautskega Ben an Freunde) ob, jo je bila za tisk pripravna za njegova mala. Naši odlomki so vzeti iz vseh teh treh knjig.

is) so že leta 1919 izšla Liebcknecht, ženi Karla a pisma, ki jih je Roza arlu Kautskemu, enemu i Druge internacionale, političnega oportunistma a je sin Luize in Karla na prijateljem« (Briefe iznim naslovljencem, ki

Luizi Kautsky

(Ječa v Barnimski ulici v Berlinu.) 18. septembra 1915.

...Kako se mi je zdelo ganljivo in kako sem ponosna na to, da si z zanimanjem brala mojo staro knjigo!¹ Smejati pa sem se morala, ker si se zavarovala pred tem, da bi o njej razpravljala s Tabo. Mar meniš, da sploh še mislim nanjo? To je bilo takrat kot nekakšna omotičnost, ko sem jo pisala, — prisegam Ti, da je to od začetka do konca prvo pisanje, ki sem ga oddala v tisk, ne da bi ga bila poprej prebrala, tako me je bilo prevzelo. Prav tako kakor pred šestimi leti, ko nisem od jutra do večera počela nič drugega, kot sanjarila o slikanju. Potem pa je bila knjiga končana in odpravljena in sem popolnoma pozabila nanjo; zdaj sem posebej prebrala tisti del, ki ga omenjaš, da bi videla, kaj Ti je moglo tam ugajati; čisto tuje mi je bilo. To je najbrž prav zato, ker je bilo zame tako močno doživetje. Pred dvema letoma — tega niti ne veš — me je obsedlo nekaj drugega: strast za rastline; začela sem jih zbirati, sušiti